

EPISTÉMÉ – PRAVÉ POZNÁNÍ

ŘECKO

POČÁTKY POZNÁNÍ

Typicky řecká představa:

A R C H É = prazáklad

Uspořádaný svět je tvořen z již předtím existujícího prazákladu tím, že dostává nějaký řád, že jím prostupuje *LOGOS*.

Svět je smysluplně strukturován.

Otázka: Co je oním prazákladem??

Otázka dnešního člověka: Proč je zajímavá prazáklad?

POČÁTKY POZNÁNÍ

Poznání prázákladu a toho, co dává řád tomuto základu, by znamenalo snáze předvídat věci, nenechat se překvapit.

Tázání po počátku = hledání JISTOTY, schopnost předvídat.

Ale také -> POZNAT SMYSL ŽIVOTA

POČÁTKY POZNÁNÍ

Poznání prazákladu: Má stejnou motivaci jako mýtus
= jistota, smysl

Je v podstatě jistým mýtem, protože nám říká:

1. Svět lze poznat
2. Toto poznání nám ulehčí život
3. Pochopíme, proč jsme na světě

Ale je tomu skutečně tak?

POČÁTKY POZNÁNÍ

Řecký básník Hesiodos (7.st př. n.l.)

- příklad řecké touhy poznat, co bylo první
- to, co bylo první, je věčné
- žil v době, kdy v oběhu byla spleť navzájem se prolínajících či popírajících mýtů
- snaha systematizovat => tři generace bohů, Zeus – třetí generace

➔ logizace (racionalizace) mýtů, počátek filozofie

POČÁTKY POZNÁNÍ

Filozofie, filozofický systém

= racionalita + mýtus (určující, co je považováno za správné, racionální, pravdivé)

→ to později zdědily všechny vědecké disciplíny.

Hesiodos: „to první“ = Chaos

Od 6. st. př.n.l – snaha určit „to první“ blížeji, jako nějakou látku, z níž vše vzniká.

POČÁTKY POZNÁNÍ

Thalés = voda

Anaximenes = vzduch

Anaximandros = *apeiron* (*péras* = mez, hranice)

První abstrahující otázka:

„To první“, věčné musí obsahovat, co vše ostatní neobsahuje. Co mají společného voda, vzduch, atd.?

Hranice. → „To první“ = neomezeno (chaos, Hesiodos)

Ale neomezeno nikdy nevidíme!!

Parmenides

POČÁTKY POZNÁNÍ

Parmenidés

- to, co vidíme, slyšíme, hmatáme nás klame
- „to první“, věčné nemůže podléhat změně (a tedy času)

Báseň „O přírodě“ – bohyně Diké (Spravedlnost)
zasvěcuje básníka do podstaty světa, alegorie dvou cest
/ základních způsobů myšlení:

„... Jedna cesta ukazuje, jak je možné bytí a nemožné nebytí druhá cesta pak ukazuje, jak bytí není a že jest nutné aby nebylo. Tato stezka pak, pravím, je mimo jakoukoli domluvu, neboť s nebytím se nedokážeš seznámit, ani je vyjádřit slovy. Neboť myšlení a bytí je totéž...“

POČÁTKY POZNÁNÍ

- To, co nelze myslet, neexistuje.
- Bytí = myšlení
- Privilegium myšlení před smyslovým vnímáním

Bytí je jedno. Konkrétní věc, která se proměňuje, vzniká, zaniká, je projevem něčeho stálého neměnného.

Rozum, *logos* (rozum, řád, [strukturované] vyprávění)

Platón

PLATÓN

Hledá pravé poznání => nemůže to být nic proměnlivého, podstatou člověka nemůže být konkrétní člověk, podstatou psa, konkrétní pes atd.

-ty se proměňují, hledá se „to první“, věčné

Platón: Jak by někdo mohl říct, že je něco rovné, kdyby už nevěděl, co to rovnost je, kdyby (racionální) duše neznala ideu rovnosti?

ANAMÉISIS – DUŠE UŽ BYLA VE SVĚTĚ IDEJÍ

Svět idejí a jeho poznání

Poznáváme ROZUMEM

idea pána

Idea člověka
vztahy mezi ideami

idea otroka

konkrétní pán

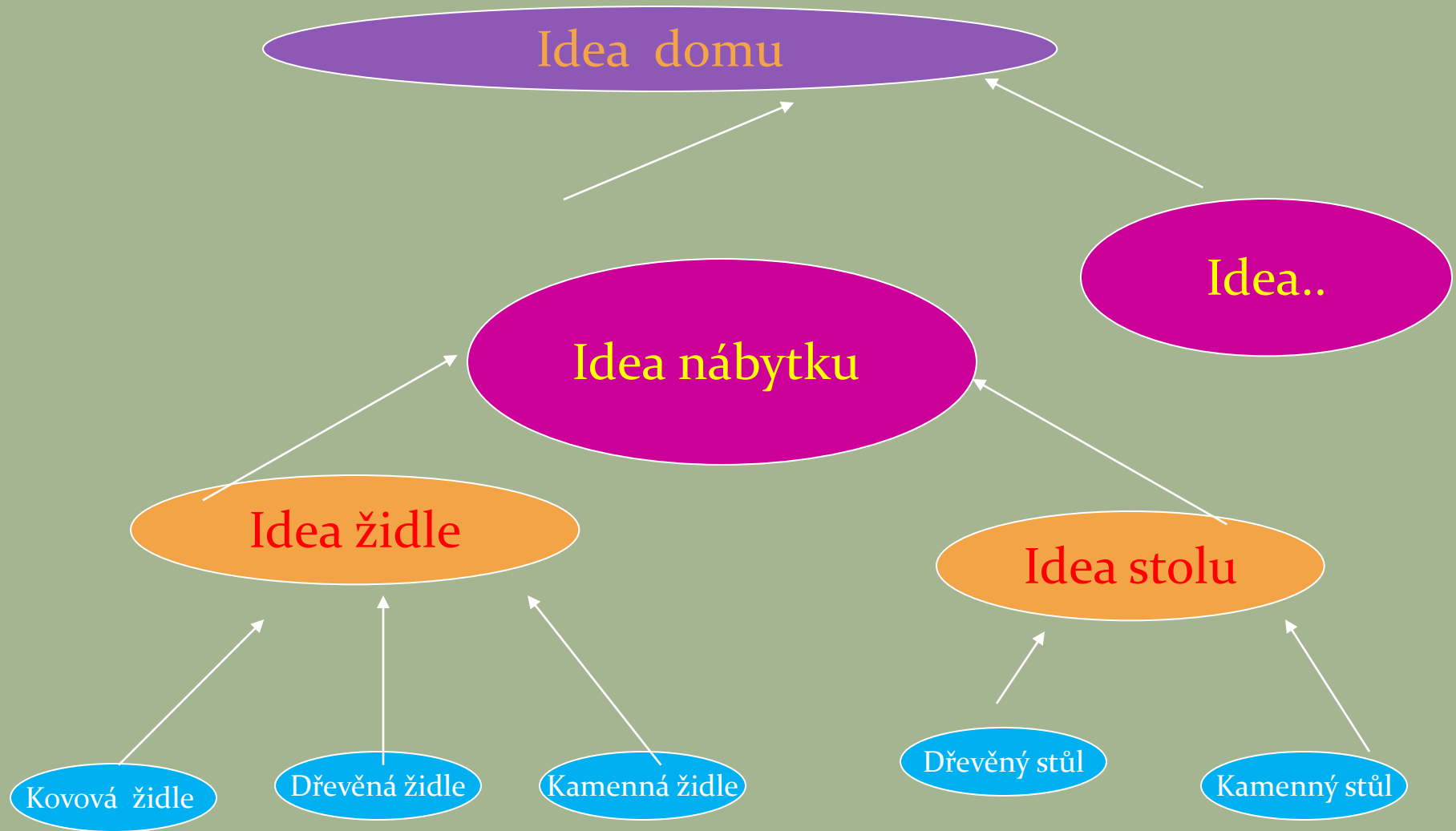
Fyzický svět

konkrétní otrok

Poznáváme SMYSLY

Hierarchie světa idejí a poznání

PLATÓN

Dva světy* –

1. smyslový, nestálý, podléhající změně
2. svět idejí svět pravzorů, neměnná struktura světa

Svět idejí poznává rozum, pokud je správně veden.
(Platónův obraz o jeskyni, otroka NĚJAKÁ síla
vytrhává z jeho zajetí)

* pozn. Platón patrně mluvil o dvou světech obrazně,
přesto si to naše okcidentální tradice takto dále
vykládala

Aristotelés

20 let žákem Platóna, původem Makedonec, otec lékař

Kritika Platonovy představy dvou světů

Svět je jeden, ALE pevné neměnné části zůstávají.

Už to nejsou ideje oddělené ve vlastním světě, ale formy, které z látky (z níž přidáváním právě určitých forem je vytvářeno vše).

**F Ý S I S = neustálý proces spojování
formy a látky**

forma

+

látka

=

Aristotelés

- Fýsis = příroda v nejširším slova smyslu je velkou nádobou, v němž dochází k pohybu, přetváření.
- Z jedné skutečnosti strom (látka – dřevní živá hmota + forma – stromovitost) se stává látka pro další proměnu (pokácením stromu se mění na dřevo), dřevo může být zpracováno atd.

Platón, Aristotelés

To, co zůstává je víra v pevné neměnné formy/ideje.

Idea / forma člověka je neustále táž, idea / forma dobra je neustále též.

- Racionálním poznáním je možné uchopit (pochopit) strukturu světa a tak získat jistotu pravého poznatku, dobrého chování, krásné věci. Pravda, dobro, krása je v posledku **ne-relativní, stálé, neměnné.**
- **A jen někteří, filozofové (později vědci) to mohou poznat**
- **Platón – společnost by měli řídit filozofové.**